

1993

þÿ Œ Á , ç ´ ç ³/₄ ç ´ ì ³/₄ ± ⁰ ± ¹ , µ ç » ç ³/₁ ⁰ ì
þÿ À Á ç ² » · ¹/₄ ± Ä ¹ Ã ¹/₄ ì Â . œ µ » µ Ä ® ¹/₄ ± Ä
þÿ ´ ç ³/₄ ± Ä ¹ ⁰ ® Â , µ ç » ç ³ - ± Â ‘ ’

Martzelos, Georgios

þÿ . ç Å Á ¹/₂ ¬ Á ±

<http://hdl.handle.net/11728/7423>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ – 25

Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου

**Ὁρθόδοξο δόγμα
καί
θεολογικός προβληματισμός**

**Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας
Α΄**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - 25
ISSN: Σειρά 1105

Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας
Α΄

Copyright Γεώργιος Δ. Μαρτζέλος - Παν. Σ. Πουρναράς

Α΄ ἔκδοση, 1993

Ἀνατύπωση 2009

ISBN: Τόμος Α΄: 978-960-242-078-2
Θεσσαλονίκη 2009

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΠΑΝ. Σ. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ

Καστρισιού 12, 546 23 Θεσσαλονίκη

Τ.Θ. 112 20, 546 26 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: (2310) 270 941, FAX: 2310 228 922

e-mail: pournarasbooks@the.forthnet.gr

<http://www.pournarasbooks.gr>

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ISSN: Σειρά 1105

Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Α΄

Στούς δασκάλους μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
1. ΤΟ ΒΙΒΛΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ	15
2. Η ΘΕΟΠΤΙΑ ΤΟΥ ΗΣΑΪΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	
Είσαγωγή	25
α. Τό πρόσωπο τῆς θεοπτίας	27
1. Ἡ πατρολογικὴ ἐρμηνεία	27
2. Ἡ χριστολογικὴ ἐρμηνεία	34
3. Ἡ τριαδολογικὴ ἐρμηνεία	40
β. Φύση καὶ χαρακτήρας τῆς θεοπτίας	44
Συμπέρασμα	54
3. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΑ	
Είσαγωγή	57
α. Τό ἀρειανικό δίλημμα καὶ ἡ ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ	59
β. Τό ἀθέλητο τῆς θείας γεννήσεως	66
γ. Τό θελητό τῆς θείας γεννήσεως	73
Συμπέρασμα	81
4. Ο ΑΠΟΦΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟ-	

ΚΑΤΑ ΤΟ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	
Εἰσαγωγή	83
α. Ὁ ἀποφατικός χαρακτήρας τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ	86
β. Ὁ ἀποφατικός χαρακτήρας τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος	93
Συμπέρασμα	98
5. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ	
FILIOQUE ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	
Εἰσαγωγή	101
α. Οἱ προϋποθέσεις τοῦ Filioque στήν προαυγουστίνεια θεολογική παράδοση τῆς Δύσης	102
β. Οἱ προϋποθέσεις καί ἡ διδασκαλία τοῦ Filioque κατά τόν ἱερό Αὐγουστίνο	113
Συμπέρασμα	130
6. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΝΙΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ	
ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	
Μιά ὀρθόδοξη ἄποψη μέ ἀφορμή τήν προκλητική εἰσήγηση τῆς καθηγ. Chung Hyun Kyung στή Ζ' Γενική Συνέλευση τοῦ ΠΣΕ στήν Καμπέρρα	
Εἰσαγωγή	133
α. Πνευματολογία καί πανθειστικός ἀνιμισμός κατά τήν Chung Hyun Kyng	135
β. Ἡ συναφειακή (contextual) Πνευματολογία τῆς Chung Hyun Kyung καί ἡ ὀρθόδοξη Πνευματολογία	141
Συμπέρασμα	153
7. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ	
Εἰσαγωγή	155
α. Ἡ συμβολή τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στή δια-	

μόρφωση τοῦ Ὄρου τῆς Χαλκηδόνος	156
1. Ἡ δογματικὴ σπουδαιότητα τῆς δυοφυσικῆς Ὁμολογίας τοῦ Βασιλείου στὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος	160
2. Ἡ συμβολὴ τῆς δυοφυσικῆς Ὁμολογίας τοῦ Βασιλείου στὴ διαμόρφωση τοῦ Ὄρου τῆς Χαλκηδόνος	177
β. Ἡ συμβολὴ τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στὴ διαμόρφωση τῶν Ὄρων τῆς Ε΄ καὶ τῆς Στ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου	193
1. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς συνοδικῆς Χριστολογίας τοῦ Βασιλείου κατὰ τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο	193
2. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς συνοδικῆς Χριστολογίας τοῦ Βασιλείου κατὰ τὴν Στ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο	210
Συμπέρασμα	217
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (κατὰ θέματα)	219

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἶναι γεγονός ἀναντίρρητο ὅτι τὸ ὀρθόδοξο δόγμα ὡς ἀναπτυγμένη καὶ ἀποκρυσταλλωμένη μορφή τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἀποκαλύψεως, πού βρίσκονται σπερματικά διατυπώμενες μέσα στήν Ἁγ. Γραφή, χαρακτηρίζεται ἀπό μιά ἀκατάλυτη διαχρονική σταθερότητα, πού ἐκφράζει κατὰ κύριο λόγο τή συνεχή καὶ ἀναλλοίωτη πνευματική ἐμπειρία τῆς θεώσεως μέσα στήν Ἐκκλησίᾳ. Παρόλα αὐτά τόσο κατὰ τήν ἱστοριοδογματική διερεύνηση τῆς μορφολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ διατυπώσεώς του ὅσο καὶ κατὰ τήν ἐπίμοχθη προσπάθεια πού καταβάλλει σήμερα ἡ θεολογία μας, ἰδιαίτερα κατὰ τίς οἰκουμενικές ἐπαφές καὶ ἀναζητήσεις, νά τὸ κάνει προσιτό καὶ κατανοητό στό σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ νά προβάλλει τή διαχρονική ἀξία καὶ ἐπικαιρότητά του, ἀναφύονται πολλές φορές μέ ὀξύτητα ὀρισμένα προβλήματα, πού ἀπαιτοῦν ἐπιτακτικά τεκμηριωμένες ἀπαντήσεις μέ βάση ὄχι μόνο τήν ὀρθόδοξη παράδοση ἀλλά καὶ τὸ σύγχρονο θεολογικό στοχασμό.

Ἐναμφίβολα τὰ τελευταῖα χρόνια ἐγιναν καὶ γίνονται πολλά ἀπό ὀρθόδοξη πλευρᾶ πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή· ὀπωσδήποτε ὅμως ἡ προσπάθεια αὐτὴ πρέπει νά εἶναι συνεχῆς καὶ ἀδιάλλειπτη, γιατί τὰ θεολογικά προβλήματα πού σχετίζονται μέ τή δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τή σημασία της γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο οὔτε ἔπαψαν οὔτε θά πάψουν ποτέ νά ὑπάρχουν.

Μέσα στά πλαίσια αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς προσπάθειας

ἐντάσσεται καί ἡ παρούσα ἐργασία μέ τόν εὐρύ τίτλο «Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός» καί ἀποτελεῖ τό πρῶτο μέρος μιᾶς σειρᾶς παρόμοιων ἐργασιῶν πού πρόκειται νά ἀκολουθήσουν μέ τόν αὐτό τίτλο. Ὅπως γίνεται ἀντιληπτό, ἡ ἐργασία αὐτή δέν ἀποτελεῖ μιᾶ συστηματική διαπραγμάτευση τῆς σχέσης τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος μέ τό σύγχρονο θεολογικό προβληματισμό. Κάτι τέτοιο ἀσφαλῶς δέν θά ἦταν ἄσκοπο καί ἄχρηστο· θά συνιστοῦσε ὅμως μιᾶ θεωρητική καί κατ' ἀνάγκη περιεκτική προσπάθεια ἀντιμετώπισης τοῦ ὅλου θέματος, πράγμα πού θά στεροῦσε ἀπό τόν ἀναγνώστη τή δυνατότητα νά σχηματίζει μιᾶ διεξοδική καί ἐμπεριστατωμένη εἰκόνα γιά τά διάφορα προβλήματα πού ἀναφύονται καί τίς συναφείς ἀπαντήσεις τους μέ βάση, ὅπως εἶπαμε, τήν ὀρθόδοξη παράδοση καί τό σύγχρονο θεολογικό στοχασμό. Γι' αὐτό σκοπός τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι νά προσεγγίσει διεξοδικά ὀρισμένα ἀπό τά προβλήματα αὐτά καί νά δώσει κατά τό δυνατόν τεκμηριωμένες ἀπαντήσεις μέσα ἀπό τά συγκεκριμένα ἐπτά μελετήματα πού τήν ἀπαρτίζουν. Ὅλα τους ἀναφέρονται σέ προβλήματα πού μᾶς ἀπασχόλησαν κατά τίς εἰσηγήσεις μας σέ διάφορα συνέδρια τήν τελευταία τριετία, ὅπως τό πρόβλημα τῆς σχέσης μεταξύ ὀρθοδόξου δόγματος καί Ἁγ. Γραφῆς, καθώς καί ὀρισμένα ἐξαιρετικά ἐπίκαιρα τριαδολογικά καί χριστολογικά προβλήματα.

Εἰδικότερα τό πρῶτο ἀσχολεῖται κάπως περιεκτικά μέ τό πρόβλημα τῆς σχέσης μεταξύ ὀρθοδόξου δόγματος καί Ἁγ. Γραφῆς καί ἀποσκοπεῖ νά τονίσει τήν ἐνότητα βιβλικῆς καί δογματικῆς θεολογίας, πού ἔχει τραυματισθεῖ ἐπικίνδυνα ἰδιαίτερα στόν ὀρθόδοξο ἑλληνικό χῶρο κυρίως ἐξαιτίας προτεσταντικῶν ἐπιδράσεων.

Τό δεύτερο ἀσχολεῖται μέ τήν πατερική ἐρμηνεία τῆς θεοπτίας τοῦ Ἡσαΐα καί προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὅτι ἡ πατερική ἐρμηνευτική σχετικά μέ τό συγκεκριμένο αὐτό

βιβλικό γεγονός τῆς θεοπτίας τοῦ Ἡσαΐα προσδιορίστηκε οὐσιαστικά ἀπό τόν τριαδολογικό προβληματισμό τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων, πράγμα πού δείχνει πάρα πολύ εὐγλωττα τήν ὀργανική σχέση καί ἐνότητα πού ὑπάρχει μεταξύ δόγματος καί Ἀγ. Γραφῆς μέσα στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Τό τρίτο καί τό τέταρτο ἀναφέρονται σέ εἰδικά τριαδολογικά προβλήματα πού ἀπασχόλησαν τήν πατερική παράδοση τοῦ Δ' αἰ., ὅπως τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πατέρα κατά τή γέννηση τοῦ Υἱοῦ καί τό πρόβλημα τοῦ ἄν εἶναι ἤ ὄχι καταληπτός καί γνωστός ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῶν προσώπων τῆς Ἀγ. Τριάδος. Σκοπός τῶν μελετημάτων αὐτῶν εἶναι μέσα ἀπό τήν πατερική ἀντιμετώπιση τῶν παραπάνω προβλημάτων νά ἀπαντήσουν σέ ὀρισμένα σύγχρονα θεολογικοφιλοσοφικά προβλήματα, πού ἀναφύονται κατά τήν κατά πάντα ἀξιόλογη προσπάθεια ὀρισμένων θεολόγων νά φέρουν τή θεολογία σέ ἐπαφή μέ τό σύγχρονο φιλοσοφικό στοχασμό.

Τό πέμπτο καί τό ἕκτο θίγουν κατεξοχήν πνευματολογικά προβλήματα οἰκουμενικοῦ ἐνδιαφέροντος καί ἀποσκοποῦν νά παρουσιάσουν τό ἕνα τίς ἀπαρχές καί τίς προϋποθέσεις τοῦ Filioque στήν ἀρχαία δυτική θεολογική παράδοση τῆς ἐνωμένης καί ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας καί τό ἄλλο τό ποιᾶ μπορεῖ νά εἶναι ἡ συμβολή τῆς ὀρθόδοξης Πνευματολογίας στήν ὑπέρβαση τῶν προβλημάτων πού δημιούργησαν οἱ συναφειακές (contextual) πνευματολογικές ἀντιλήψεις τῆς νοτιοκορεάτισσας καθηγήτριας Chung Hyun Kyung στήν Καμπέρρα κατά τή Ζ' Γενική Συνέλευση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Τό ἕβδομο προσπαθεῖ νά παρουσιάσει τή συμβολή τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στή διαμόρφωση τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος κατά τή Δ', Ε' καί Στ' Οἰκουμενική σύνοδο καί νά τονίσει μέ τόν τρόπο αὐτό τή δογματική ἐνότητα μεταξύ τῶν τριῶν αὐτῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καί

κατά συνέπεια τήν ένότητα τῆς ὀρθόδοξης Χριστολογίας, πού ἀμφισβητεῖται ἀπό ὀρισμένους κυρίως προτεστάντες ἐρευνητές, ἀλλά ἔχει τόσο καθοριστική σημασία γιά τήν περαιτέρω προώθηση τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῆς Ἐκκλησίας μας μέ τίς Μή-Χαλκηδόνιες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπό τή θέση αὐτή θά ἤθελα νά ἐκφράσω τίς θερμές μου εὐχαριστίες στό συνάδελφο κ. Νίκο Ματσούκα γιά τήν πολύτιμη συνεργασία μας κατά τή συγγραφή αὐτῶν τῶν μελετημάτων, καθώς ἐπίσης καί στή σύζυγό μου Δήμητρα Μπαζιωτοπούλου-Μαρτζέλου, πού καθόλη τήν περίοδο τῆς συγγραφῆς καί τῆς ἐκτυπώσεώς τους σ' αὐτό τό συλλογικό τόμο ἐπέδειξε πραγματικά ἀξιοθαύμαστη ὑπομονή καί αὐτοθυσία.

Χαϊδελβέργη, Μάιος 1993.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ